

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ІЗ СЕРЕДИНИ 60-Х – ПОЧАТКУ 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯDEVELOPMENT OF THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT SYSTEM
OF RESEARCH-TEACHING STAFF OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
OF GREAT BRITAIN FROM THE MID-60'S – EARLY 90'S
OF THE TWENTIETH CENTURY

Статтю присвячено аналізу розвитку системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти (СПК НПП ЗВО) Великобританії із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття. Для розв'язання цього завдання було вибрано такі методи: ретроспективний, історико-порівняльний, історико-логічний і структурно-функціональний аналіз, класифікація та систематизація теоретичних і статистичних даних. Визначено, що період із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття характеризувався розробленням та упровадженням у практику нормативно-правових і локальних документів, що регламентували СПК НПП ЗВО Великобританії; недостатнім виділенням державних коштів для фінансування вищої освіти загалом та СПК НПП ЗВО зокрема; створенням організаційних структурних форм підвищення кваліфікації НПП у британських ЗВО; пошуком шляхів і напрямів розвитку організації ПК НПП. Відповідно до алгоритму дослідження визначено ідейно-політичні, соціально-економічні та організаційно-педагогічні чинники розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття. З'ясовано, що ідейно-політичними та соціально-економічними чинниками розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії в зазначеному хронологічному періоді стали: деєтатизація освітньої політики, інтеграція освіти, науки та бізнесу, що сприяло підвищенню кваліфікації НПП ЗВО; інтернаціоналізація СПК НПП ЗВО Великобританії шляхом налагодження міжнародних відносин і посилення міжнародної співпраці з європейськими країнами. Виявлено, що організаційно-педагогічні чинники розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття полягали в: інституційному оформленні нормативно-правової бази СПК НПП ЗВО Великобританії; створенні нових органів виконавчої влади, що забезпечували вдосконалення змісту СПК НПП ЗВО Великобританії; збільшенні кількості здобувачів вищої освіти та НПП у ЗВО; відкритті нових організаційних структурних форм СПК НПП ЗВО Великобританії; наданні автономії університетів Великобританії; розвитку наукових і технологічних парків університетів Великобританії; розширенні міжнародної академічної мобільності НПП ЗВО Великобританії.

Ключові слова: СПК НПП ЗВО Великобританії, ідейно-політичні, соціально-економічні та організаційно-педагогічні чинники розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття.

The article deals with the analysis of the development of the professional development system of research-teaching staff of higher education institutions (PDS of RTS of HEIs) of Great Britain from the mid 60's – early 90's of the XX century. The following methods were chosen to solve this problem: retrospective, historical-comparative, historical-logical and structural-functional analysis, classification and systematization of theoretical and statistical data. It is determined that the period from the mid-60's – early 90's of the XX century was characterized by the development and implementation of regulatory and local documents governing the PDS of RTS of HEIs of UK; insufficient allocation of state funds for financing higher education in general and PDS of RTS of HEIs in particular; creation of organizational structural forms of professional development of RTS in British HEIs; finding ways and directions of the development of the organization of the PD of RTS. According to the algorithm of the research, the ideological-political, socio-economic and organizational-pedagogical factors of the development of the PDS of RTS of HEIs of Great Britain from the mid-60's – early 90's of the XX century are determined. It was found that the ideological-political and socio-economic factors in the development of the PDS of RTS of HEIs of UK in this chronological period were: deetatization of the educational policy, integration of education, science and business, which contributed to the development of RTS of HEIs; internationalization of the PDS of RTS of HEIs of Great Britain by establishing international relations and strengthening international cooperation with European countries. It was revealed that the organizational and pedagogical factors of the development of the PDS of RTS of HEIs of Great Britain from the mid-60's – early 90's of the XX century were: the institutional design of the regulatory framework of the PDS of RTS of HEIs of Great Britain; creation of new executive bodies that ensured the improvement of the content of the PDS of RTS of HEIs of Great Britain; increasing the number of higher education students and RTS in HEIs; opening new organizational structural forms of PDS of RTS of HEIs of Great Britain; granting autonomy to UK universities; development of science and technology parks of British universities; expanding the international academic mobility of RTS of HEIs Great Britain.

Key words: PDS of RTS of HEIs of Great Britain, ideological-political, socio-economic and organizational-pedagogical factors of the development of PDS of RTS of HEIs of Great Britain from the mid 60's – early 90's of the XX century.

УДК 378.091.212:005.963(410)-
043.86"1965/1992"(045)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/30-2.1>

Бабакіна О.О.,
канд. пед. наук, доцент,
професор кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Метою наукової розвідки є аналіз розвитку системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття у Великобританії. Вибір країни зумовлений масштабністю й інтенсивністю розвитку всіх сфер діяльності після Другої світової війни, зокрема професійно-особистісного розвитку НПП ЗВО в СПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Узагальнюючи аналіз вищезазначеної історично-педагогічної літератури, можемо дійти висновку, що питання розвитку СПК НПП ЗВО у Великобританії в зазначений період викликає великий інтерес у науковців.

Зокрема, Я. Бельмаз, Р. Блеквелл (R. Blackwell) і П. Блекмор (P. Blackmore) у своїх працях розкривають шляхи розвитку цілеспрямованого підвищення кваліфікації у вищій освіті; Л. Елтон (L. Elton) та К. Сіммондз (K. Simmonds), А. Мейн (A. Main) та інші – проблеми мотивації професійного росту НПП; Г. Лайт (G. Light), Р. Кокс (R. Cox) – особливості професійної діяльності НПП; О. Старостіна, Д. Баудо (D. Boud) – підходи до процесу підвищення кваліфікації НПП ЗВО; Д. Бауме (D. Baume) та П. Кан (P. Kahn), С. Болл (S. Ball), Дж. Малкольм (J. Malcolm), М. Зукас (M. Zukas), П. Найт (P. Knight) та П. Траулер (P. Trowler) та інші – питання якості підвищення кваліфікації НПП ЗВО Великобританії; Д. Гослінг (D. Gosling), Дж. Ніколс (G. Nicholls), Р. Ньюманн (R. Neumann), В. Тейлор (W. Taylor), Ю. Скиби – аналізують досвід розроблення професійних стандартів НПП ЗВО Великобританії; Т. Модестова, Г. Уебб (G. Webb) та інші – окремі питання організацій СПК НПП ЗВО Великобританії.

Мета статті – проаналізувати розвиток системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття у Великобританії.

Виклад основного матеріалу. В європейських країнах, зокрема у Великобританії, використовують поняття «academic staff», що відповідає традиційному українському поняттю «науково-педагогічні працівники». Цей термін трактується як «персонал закладу вищої освіти, основне призначення якого – викладання, дослідження або громадська діяльність» [13, с. 43]. Відповідно до цього документа [13] до академічного персоналу відносяться: професора (professors), ад'юнкт-професора (associate professors, assistant professors), викладачі (instructors), лектори (lecturers), а також посадові особи – декан (dean), директор (director), помічник декана (associate dean, assistant dean), керівник або завідувач відділу (chair or head of department), якщо їх основною діяльністю є викладання або наукові дослідження.

Аналіз науково-педагогічних джерел [1; 23] свідчить, що до посад НПП Великобританії за

кар'єрною драбиною належать: асистент лектора (assistant lecturer) → лектор (lecturer) → старший лектор (senior lecturer) → рідер (reader) → професор (professor).

Також варто зазначити, що в британських ЗВО існують почесні звання (почесний професор, почесний доцент, почесний лектор) та система рангів (grades), кожному рангу відповідає певна категорія НПП із встановленим розміром заробітної плати. Наприклад, у Біркбек (Лондонський університет) (Birkbeck, University of London) працюють лектори за рангом А (Grade A) та лектори за рангом В (Grade B) [8].

Британські науковці трактують підвищення кваліфікації («staff development») НПП ЗВО як процес удосконалення знань, умінь і навичок професійної діяльності НПП; процес проведення інституційної політики, що реалізує програми та процедури, спрямовані на підтримку НПП як в соціальному, так і професійному сенсі [9].

Проаналізуємо розвиток СПК НПП ЗВО Великобританії у визначених хронологічних межах.

Період із середини 60-х (1965 рік) – початку 90-х років (1992 рік) ХХ століття характеризувався розробкою та упровадженням у практику нормативно-правових і локальних документів, що регламентували СПК НПП ЗВО Великобританії; недостатнім виділенням державних коштів для фінансування вищої освіти загалом і СПК НПП ЗВО зокрема; створенням організаційних структурних форм підвищення кваліфікації НПП у британських ЗВО; пошуком шляхів і напрямів розвитку організації ПК НПП.

Нижньою межею було обрано 1965 рік – відкриття першого відділу підвищення кваліфікації НПП ЗВО Великобританії. Верхньою межею обрано 1992 рік – ухвалення Закону «Про подальшу та вищу освіту».

Відповідно до алгоритму дослідження визначимо ідейно-політичні, соціально-економічні та організаційно-педагогічні чинники розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття.

Нами було виокремлено такі *ідейно-політичні та соціально-економічні чинники* розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії.

1. *Нестабільне економічне та політичне становище Великобританії.* Початок розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії у визначених хронологічних межах збігається з початком правління лейбористського уряду Г. Вільсона (H. Wilson) (роки правління – 1964–1970 рр.). Цей період назвали «британською хворобою», що характеризувався економічною і політичною нестабільністю. Історики констатують: «У червні 1966 року було видано заборону на підвищення заробітної плати на 6 місяців, пізніше цей термін продовжили ще на рік. <...> 1968 року уряд

відійшов від попередніх соціальних програм: було скорочено державні витрати на освіту і житлове будівництво, знову відновлено плату за виписування медичних рецептів, почато підвищення прямих і непрямих податків. <...> Улітку 1975 року Г. Вільсону вдалося добитись укладення «соціального контракту» з профспілками терміном на 2 роки. Профспілки зобов'язались обмежити свої вимоги до зростання заробітної плати 10 % на рік. Саме стримування зростання оплати стало основою антиінфляційної політики уряду. Інші заходи боротьби з кризою були традиційними: підвищення податків на споживчі товари, скорочення державних витрат на соціальні та культурні потреби» [7, с. 20–21]; «наприкінці 1960-х років загострилась ірландська проблема. Великобританія надала незалежність Ірландії. Але в її складі залишилося шість графств Північної Ірландії, заселених переважно протестантським населенням. Католицька меншість Ольстера 1968 року почала боротьбу за громадянські права. 1969 року в Ольстер було введено британські війська. У відповідь на це у Північній Ірландії таємна організація Ірландська республіканська армія почала терор проти британських солдатів. Жертвами дій терористів все частіше ставало мирне населення. Хвиля насильств перекинулася і на інші райони Великої Британії» [3]. Також за індексом інфляції в 70-ті роки ХХ століття Великобританія обігнала майже всі капіталістичні країни. Якщо протягом 50–60-х років ХХ століття зростання цін на споживчі товари в країні не перевищував в середньому 3–4 % на рік, то в першій половині 1970-х років він становив 9,6 %, а в 1973–1979 роки – 15, 6 %. Інфляційна динаміка досягла свого граничного значення 1975 року, коли зростання цін становило 24,2 % [20].

Отже, економіка в ці роки опинилась у глибокій кризі, збільшився відсоток безробіття, матеріальне становище британського суспільства, зокрема НПП, погіршилось, спостерігалася їх соціальна незахищеність та відсутність матеріального й морального заохочення щодо підвищення власної кваліфікації.

Зупинити тривалий процес довготривалої кризи стало першочерговим завданням консерваторської партії під керівництвом М. Тетчер (M. Thatcher) (роки правління – 1979–1990 рр.), яка перемогла на парламентських виборах 1979 року.

Політика уряду отримала назву «тетчеризм», її напрямками стали: припинення інфляції (скорочення державних витрат, апарату та соціальних програм); мінімізація участі держави в розвиток економіки (деєтатизація); видання державно-правових актів, метою яких була заборона страйків (обмеження прав страйкуючих на пікетування, боротьба зі страйками, які визнавалися незаконними тощо) [7; 3].

Політика реформування уряду М. Тетчер торкнулися й системи вищої освіти. 1988 року – ухва-

лити Закон «Про освітню реформу», спрямований на поліпшення якості освітніх послуг, збільшення самостійності навчальних закладів, оптимізацію системи управління, скорочення державних витрат і комерціалізацію сфери вищої освіти та СПК НПП ЗВО [14]. Відповідно до цього Закону були засновані два нових органи з фінансуванню вищої школи: Рада з фінансування університетів і Рада з фінансування коледжів і політехнікумів, які підпорядковувалися центральному уряду – Департаменту освіти і науки. Центральний уряд заохочував взаємодіяти ЗВО із бізнес-структурами, орієнтуючи ЗВО на залучення позабюджетних фінансових коштів.

Також реформа 1988 року не припускала введення єдиної навчальної програми для університетів. Однак нова система оцінки діяльності ЗВО, за якою зіставлялися фінансові витрати й економічна віддача, впливала на тематику навчальних курсів, заохочуючи викладання інженерних та природничих наук. Відповідно до нової системи фінансування змінилося і становище НПП: тепер контракти на подальшу роботу складали ЗВО з урахуванням популярності курсу. Це положення викликало різку критику професорсько-викладацького складу, у результаті чого адміністрацією ЗВО було обговорено, що не можна звільнити НПП на основі непопулярності навчального курсу [4, с. 112].

2. *Інвестування приватних бізнес-структур у сферу вищої освіти.* На початку 90-х років ХХ століття політика консерваторського уряду під керівництвом Дж. Мейджора (J. Major) (роки правління – 1990–1997 рр.), була спрямована на збереження досягнень «тетчеризму», на підтримку малого і середнього підприємництва.

1990 року – розроблена «Хартія малого бізнесу», відповідно до якої передбачалося податкове заохочення малого бізнесу та надання прямої фінансової допомоги через систему грантів [17]. Після ухвалення цього документа приватні організації почали інтенсивно співпрацювати із ЗВО та брати участь у фінансуванні прикладних наукових досліджень НПП ЗВО за такими напрямками: розроблення інформаційно-комунікаційних і комп'ютерних технологій; інновації в інженерії й технологіях; підвищення якості й конкурентоспроможності продукції (послуг); захист навколишнього середовища тощо. Виділені кошти давали ЗВО змогу інтенсивно проводити заходи, спрямовані і на підвищення кваліфікації НПП через удосконалення їх наукового та навчально-методичного потенціалу.

3. *Налагодження міжнародних відносин із європейськими країнами, що сприяло розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії.* 1992 року – Великобританія, Бельгія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Франція та ФРН підписали Маастрихтський договір (The Treaty of Maastricht), що завершило процес врегулювання грошової, політичної та освітньої

систем європейських країн. Відповідно до цього документу «спільнота сприяє розвиткові якості освіти, заохочуючи співпрацю держав-членів та, у разі потреби, підтримуючи й доповнюючи їхні дії, цілковито шануючи обов'язки держав-членів щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття» [5].

Отже, визначені ідейно-політичні та соціально-економічні чинники дозволили виявити тенденції: деєтатизація освітньої політики, інтеграція освіти, науки та бізнесу, що сприяло підвищенню кваліфікації НПП ЗВО; інтернаціоналізація СПК НПП ЗВО Великобританії шляхом налагодження міжнародних відносин і посилення міжнародної співпраці з європейськими країнами.

Відповідно до алгоритму дослідження наступним визначимо *організаційно-педагогічні чинники* розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії першого періоду:

1. *Інституційне оформлення нормативно-правової бази СПК НПП ЗВО Великобританії.*

– 1985 року – видано Державний звіт Джеретта «Про ефективність навчання в університетах» [18], у якому надавалися стандарти діяльності НПП та оцінки якості їх роботи.

– 1987 року – Комітетом віцеканцлерів і ректорів (The Committee of Vice-Chancellors and Principals) видано «Кодекс практики» («Code of Practice») із підготовки та підвищення кваліфікації НПП в університетах Великобританії [12]. Аналіз документу дає підстави зробити висновок, що уряд однією з головних проблем вищої школи визначав недостатній рівень ПК НПП ЗВО, тому були запропоновані шляхи розв'язання цієї проблеми, а саме: удосконалення освітньої політики ЗВО, систематичне ПК НПП ЗВО, призначення координаторів курсів підвищення кваліфікації, проведення якісних прикладних наукових досліджень тощо.

– 1991 року – ухвалено програму «Освіта та професійно-технічна підготовка в XXI столітті», в якій особливий акцент робився на навчання молоді. Надалі освітня політика Великобританії була спрямована на створення умов для того, щоб кожна людина, у тому числі НПП, мала можливість отримати освіту та вдосконалювати свій рівень професійної компетентності протягом усього життя.

– 1992 року – ухвалено Закон «Про подальшу та вищу освіту» [14], де було прописано, що всі ЗВО різного профілю отримували статус університету й право займатися науково-дослідницькою діяльністю та присвоювати вчені ступені (за відповідністю якості надання освітніх послуг, установленим стандартам). Після ухвалення цього Закону було узаконено академічне взаємовизнання документів про освіту та рівноцінність ступенів; усі університети почали конкурувати за фонди на рівній основі, здійснювати діяльність за єдиними вимогами та застосовувати єдині критерії оцінки.

Також після затвердження Закону «Про подальшу і вищу освіту» почали створюватися на базі політехнічних інститутів і технологічних коледжів технологічні університети (Університет Бірмінгем (Birmingham City University), Університет Брайтона (University of Brighton), Університет Лондон Метрополітен (London Metropolitan University), Університет Мідлсекс (Middlesex University) тощо), зорієнтовані на торгівлю та промисловість Великобританії. У Звіті Дірінга «Вища освіта в суспільстві, яке навчається» знаходимо статистичні дані: загальна кількість ЗВО в секторі вищої освіти зросла до 176 (із них 115 – університети) порівняно з 31 університетом у 60-ті роки XX століття (не враховуючи в цю статистику коледжі й інститути, що надавали професійну освіту) [21]. З огляду на це підвищився рівень конкурентоспроможності усіх ЗВО, а отже й рівень конкурентоспроможності НПП, які працювали в них; їхній соціальний статус став набагато вище, вони змогли підвищувати свою кваліфікацію через роботу в наукових дослідженнях. Також відбулися зміни й у державному фінансуванні вищої освіти, які зміцнили фінансову автономію усіх ЗВО, визначали модель навчальної на науково-дослідницької діяльності НПП та систему фінансових стимулів для їх заохочення, що приносили додатковий дохід.

2. *Створення нових органів виконавчої влади, що забезпечували вдосконалення змісту СПК НПП ЗВО Великобританії.*

– 1967 року – створено Національну раду з розвитку освітніх технологій, що відповідала за усі сфери освіти й навчання у Великобританії.

– 1971 року – Комітет віцеканцлерів і ректорів (The Committee of Vice-Chancellors and Principals) сформував робочу групу, до якої увійшли 2 представники Комітету віце-канцлерів і ректорів, 2 – із Комітету університетських грантів (The University Grants Committee), 3 – з Асоціації університетських викладачів (The Association of University Teachers), з метою моніторингу діяльності університетів щодо забезпечення постійної підвищення кваліфікації НПП ЗВО.

– 1973 року – Координуючий комітет із підготовки викладачів університетів Комітету віце-канцлерів і ректорів (The Coordinating Committee for the Training of University for the Committee of Vice-Chancellors and Principals) призначив відповідного фахівця, який інформував комітет про поточні заходи щодо підвищення кваліфікації НПП у ЗВО Великобританії.

– 1984 року – сформовано Комітет віце-канцлерів і ректорів (наразі організація називається «Universities UK»), діяльність яких була направлена підтримку роботи та захист інтересів університетів Великобританії; надання і поширення власного бекграунду; об'єднання здобувачів вищої освіти, НПП для обміну знаннями та передовим досвідом.

3. *Збільшення кількості здобувачів вищої освіти та НПП у ЗВО.*

У 70–80-х роках ХХ століття спостерігалось зростання кількості здобувачів вищої освіти, зокрема 1966 року кількість студентів – 22 тисячі, а до початку 1984 року цей показник склав уже 284 тисячі [6]. Відповідно до цього кількість НПП також значно зросла. Чисельність НПП, які працювали повний робочий день 1983–1984 н.р. в університетах Великобританії коливалось від 259 до 1097 осіб [18].

4. *Відкриття нових організаційних структурних форм СПК НПП ЗВО Великобританії.*

– 1965 року – у стінах Інституту освіти Лондонського університету створено перший у Великобританії відділ досліджень і методів навчання (University Teaching Methods Unit). Після відкриття цього відділу наприкінці 60-х – початку 90-х років почали поступово створюватися центри (відділи, комітети, асоціації) (протягом 70-х років ХХ століття у ЗВО було відкрито вже 25 підрозділів підвищення кваліфікації), служби підтримки ЗВО в інших ЗВО [10; 11].

– 1989 року – у Шеффілдському університеті (University of Sheffield) Комітетом віце-канцлерів і ректорів (the Committee of Vice-Chancellors and Principals) створено Відділ підвищенню кваліфікації та підготовки НПП (Staff Development and Training Unit) [22].

Підсумовуючи вищенаведені факти, стає зрозуміло, що розвиток СПК НПП розглядався вже як ключове завдання корпоративної освітньої політики ЗВО.

5. *Надання автономії університетів Великобританії.* Протягом 70-х років ХХ століття під керівництвом М. Тетчер (M. Thatcher) відбувалося реформування системи вищої освіти, що передбачало надання повної автономії ЗВО. ЗВО надали право і можливість самостійно розпоряджатися джерелами фінансування, визначати зміст і організацію освітнього процесу, а також політику щодо підвищення кваліфікації НПП ЗВО.

6. *Розвиток наукових і технологічних парків університетів Великобританії.* Найважливішими елементами інноваційних інфраструктур, що сприяли виходу національної економіки у світове лідерство, став: розвиток технопарків, що з'єднували процеси ПК НПП, генерування наукових ідей, прикладні розробки та реалізація наукових результатів у виробництво стали набагато результативнішими.

Перші технопарки з'явилися на початку 70-х років ХХ століття – технопарк Університету Геріот-Вотт (Heriot-Watt University) у Единбурзі [17] і науковий парк Трініті-коледж (Trinity College) у Кембриджі. На початок ХХІ століття налічувалося понад 70 наукових парків на всій території Великобританії. Об'єднувала ці парки створена й активно функціонуюча Асоціація наукових парків Велико-

британії (United Kingdom Science Park Association). Водночас основний науково технічний потенціал був зосереджений у південно-східному та східному районах Великобританії. Трикутник «Лондон – Оксфорд – Кембридж» виконував таку ж роль, як і «Силіконова Долина» у США.

7. *Розширення міжнародної академічної мобільності НПП ЗВО Великобританії.* Ефективному розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії сприяв позитивний обмін досвідом із закордонними відділами, центрами, комітетами підвищення кваліфікації НПП ЗВО США, Німеччини, Бельгії, Данії, Іспанії, Італії, СРСР тощо.

Визначені організаційно-педагогічні чинники дозволили виявити такі тенденції – автономність ЗВО, інституціоналізація та децентралізація СПК НПП ЗВО, варіативність організаційних структурних форм СПК НПП ЗВО.

Розгляньмо більш детально особливості організації та змісту діяльності СПК НПП ЗВО Великобританії із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття.

– 1965 року – створення першого у Великобританії відділу досліджень і методів навчання (University Teaching Methods Unit) в Інституті освіти Лондонського університету (Institute of Education of University of London).

Г. Міллер (G. Miller) у своєму звіті «Програми підвищення кваліфікації в британських університетах і політехнічних інститутах» детально описав досвід роботи цього відділу. Працівники відділу займалися питаннями підвищення кваліфікації НПП ЗВО, включаючи: аналіз ефективності різних форм, методів і засобів навчання; вивчення досвіду підготовки аспірантів і докторантів та проведення курсів підвищення кваліфікації НПП у різних ЗВО Великобританії; удосконалення освітнього процесу у ЗВО. Підрозділ спочатку фінансувався національною організацією «Leverhulme Trust», яка щорічно надавала грант у розмірі 6000 фунтів стерлінгів; потім – університетським судом (University Court) [19].

Науковець зазначає, що працівники відділу (до якого входили провідні НПП різних факультетів, працівники структурних підрозділів університету) на початку навчального року організовували для НПП короткострокові тижневі вступні курси. На курси могли записуватися НПП із різних університетів Великобританії, які дізнавалися про курси із оголошень, розміщених у ЗВО та освітянській пресі. Наприкінці курсу кожному учаснику пропонували заповнити анкети, надаючи пропозиції, які в майбутньому бралися до уваги у процесі розробки довідників для викладачів-початківців [19].

Г. Міллер (G. Miller) детально описав досвід роботи з підвищення кваліфікації й інших університетів Великобританії (Університету Сассекс (University of Sussex), Університету Бат (University of Bath), Університету Стратклайда (The University

of Strathclyde), Університету Ланкастер (Lancaster University), Університету Іст-Англії (University of East Anglia), Ессекського університету (University of Essex Colchester Campus), Йоркського університету (University of York)).

Так, особливої уваги заслуговує діяльність із підвищення кваліфікації НПП в Університеті Стратклайда (The University of Strathclyde) (Глазго, Шотландія). У цьому ЗВО існував комітет наставників (Committee of tutors), до якого входили більш досвідчені НПП різних факультетів ЗВО. Діяльність комітету була направлена на розробку та впровадження курсів підвищення кваліфікації НПП за різними напрямками: наука, мистецтво, технології тощо. Основним поштовхом до організації та проведення таких курсів стала прохання самих НПП, які бажали підвищувати рівень своєї кваліфікації.

1969 року в цьому університеті було створено Комітет академічної практики (Academic Practice Committee), члени якого і запропонували організувати курси підвищення кваліфікації для НПП, призначені тільки працівників Університету Стратклайда. Організація та контроль проведення відповідних курсів були покладені на відповідних наставників і зовнішнього консультанта. Програма курсу мала такі теми: планування й організація освітнього процесу в ЗВО; методика викладання у вищій школі; використання методів навчання; психологічні аспекти навчання здобувачів вищої освіти та дорослих; контроль і оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти; взаємодія НПП і студентів; самоаналіз власної діяльності та самоосвіта тощо.

Програми курсів підвищення кваліфікації НПП фінансувалися з фондів Університету Стратклайда та Комітетом університетських грантів (University Grants Committee) Великобританії [19].

Прикладом курсів, проведеними в цьому університеті, може бути курс, розрахований на весь навчальний рік. На початку проводилися чотири неформальні вечори у формі дискусії в «клубі академічного персоналу» («Staff Club»), на яких обговорювалися основні передові педагогічні ідеї та досвід викладання. Протягом листопаду і грудня організовувалися публічні виступи та лекції, на яких розглядали проблеми у сфері вищої освіти, планування освітнього процесу та роль окремого НПП у процесі цього планування. Наприкінці першого семестру, протягом чотирьох днів, проводилися семінари: у перший день науково-викладацький склад кафедри психології проводили лекцію «Навчання дорослих»; на другий день досвідчені НПП представляли різні методи викладання із подальшим обговоренням, застосовуючи ілюстровані фільми та відеокасети; на третій день НПП аналізували використання різних методів оцінювання знань здобувачів вищої освіти на відповідних дисциплінах; на четвертий день обговорювали питання відносин НПП зі студентами та застосу-

вання методів викладання у малих групах. Перед початком другого семестру проводився майстер-клас із використанням аудіо-візуальних методів. У другому семестрі учасникам курсу добровільно пропонували реалізувати дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою: їм надавали можливість проаналізувати будь-яку лекцію, яку вони проводили в університеті, разом із консультантом курсу. Дискусія включала питання щодо постановки мети, осмислення задуму лекції, спосіб проведення лекції та очікуваних результатів, яких бажав НПП. Лекцію, за проханням, записували на відеокасету з метою проведення подальшого самоаналізу та самодіагностики.

Аналіз звіту «Програми підвищення кваліфікації в британських університетах і політехнічних інститутах» [19] дав змогу встановити, що підвищення кваліфікації НПП здійснювалося ідентично й у політехнічних ЗВО.

Отже, основною метою організації в університетах і політехнічних інститутах нових організаційних структурних форм (відділів, центрів, служб, управлінь, комітетів), що відповідали за ПК НПП, було створення сприятливих умов ефективного викладання і навчання, здійснюваного суб'єктами освітнього процесу ЗВО.

Загалом, курси відвідували «молоді» НПП або аспіранти, положення про обов'язкове відвідування НПП таких курсів не існувало, однак, адміністрація ЗВО наполегливо рекомендувала досвідченим НПП відвідувати ці курси. Під час прийняття на роботу НПП до ЗВО в деякі контракти вписували спеціальні пункти, відповідно до яких навчання на курсах ПК розглядалося як умова до просування кар'єрною драбиною.

Ретроспективний, історико-порівняльний, порівняльно-зіставний, хронологічний аналіз першоджерел [19], а також структурно-функціональний аналіз довідково-енциклопедичної [16] та наукової історико-педагогічної літератури [4] дозволили констатувати, що підвищення кваліфікації НПП ЗВО Великобританії у СПК із середини 60-х до початку 90-х років ХХ століття здійснювалося на основі діяльнісного, практико- та особистісно-зорієнтованого підходів, принципах науковості, єдності теорії і практики, неперервності тощо.

У СПК НПП ЗВО Великобританії практикували традиційні форми підвищення кваліфікації: конференції, консультації, курси проходили у формі лекцій, семінарів, практичних і лабораторних занять із використанням аудіовізуальних технічних засобів (відеокамер, магнітофонів, відеозаписів тощо, що дозволяло, наприклад, записувати заняття для подальшого самоаналізу).

Висновки. Період із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття характеризувався розробкою та впровадженням у практику нормативно-правових і локальних документів, що регламенту-

вали СПК НПП ЗВО Великобританії; недостатнім виділенням державних коштів для фінансування вищої освіти загалом і СПК НПП ЗВО зокрема; створенням організаційних структурних форм підвищення кваліфікації НПП у британських ЗВО; пошуком шляхів і напрямів розвитку організації ПК НПП. Відповідно до алгоритму дослідження нами було визначено ідейно-політичні, соціально-економічні та організаційно-педагогічні чинники розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття. Визначені ідейно-політичні та соціально-економічні чинники дозволили виявити тенденції: деєтатизація освітньої політики, інтеграція освіти, науки та бізнесу, що сприяло підвищенню кваліфікації НПП ЗВО; інтернаціоналізація СПК НПП ЗВО Великобританії шляхом налагодження міжнародних відносин і посилення міжнародної співпраці з європейськими країнами. Нами визначено, організаційно-педагогічні чинники розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії із середини 60-х – початку 90-х років ХХ століття полягали в: організаційному плані – створення нових організаційних структурних форм СПК НПП ЗВО Великобританії; концептуальному плані – процес підвищення кваліфікації НПП ЗВО Великобританії відбувався на основі ідей діяльнісного, практико- та особистісно-зорієнтованого підходів і принципах науковості, єдності теорії і практики, неперервності тощо; змістовному плані – найбільш поширеними формами підвищення кваліфікації НПП ЗВО були: курси (вступні, інтенсивні, короткострокові та довгострокові (на робочому місці, поза робочого місця), тематичні конференції, консультації, майстер-класи, лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття із використанням аудіовізуальних технічних засобів (відеокамер, магнітофонів, відеозаписів); навчальна програма курсів підвищення кваліфікації НПП ЗВО у СПК Великобританії мала інваріативний характер. Установлено напрями розвитку СПК НПП ЗВО Великобританії в: інституціональному плані – створення управлінських організаційних структурних форм у СПК НПП ЗВО; концептуальному плані – спрямування освітньої політики консервативних і ліберальних партій Великобританії на пошук шляхів результативної інституціоналізації СПК НПП ЗВО; нормативно-правовому плані – розвиток нормативно-правової бази СПК НПП ЗВО Великобританії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бельмаз Я.М. Професійний розвиток викладачів вищої школи в англійських країнах світу : конспект лекцій. Харків, 2020. 119 с.
2. Всесвітня історія : навч. посіб. 3-тє вид., випр. і доп. / Б.М. Гончар та ін. Київ : Знання, 2007. 694 с.
3. Гончар Б.М., Козицький М.Ю., Мордвінцев В.М. Всесвітня історія : навчальний посібник. 3-тє вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2007. 694 с. URL: <https://buklib.net/books/32733/> (дата звернення: 18.06.2020).

4. Государство и образование: опыт стран Запада : Сб. обзоров / отв. ред. и ред.-сост. С. Л. Зарецкая. Москва : ИНИОН, 1992. 140 с.
5. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.
6. Зарубежные системы образования (США, Япония, Великобритания, ФРГ, Франция) / под науч. ред. Ю. Г. Круглова. Москва : МГОПУ, 1996. 170 с.
7. Клец В.К. Посібник до вивчення дисципліни «Історія Великої Британії». Дніпро : РВВ ДНУ, 2018. 40 с.
8. Birkbeck, University of London. URL: <http://www.bbk.ac.uk/>.
9. Blackwell, R., Blackmore, P. (Eds.). (2003). *Towards Strategic Staff Development in Higher Education*. SRHE/Open University Press; Webb, G. (1996). *Understanding Staff Development*. Buckingham: SRHE & Open University Press.
10. Boud, D. (1999). Situating academic development in professional work: using peer learning, *The International Journal for Academic Development*, 4 (1), pp. 3-10.
11. Buckle, M., Thompson, J. (1995). *The UK Financial System. Theory and Practice*, Manchester: Manchester University Press.
12. Committee of Vice-Chancellors and Principals (1987). *Academic Staff Training: Code of Practice*. URL: <http://library.wou.edu.my/vertical/vf2007-14.pdf> (дата звернення: 19.04.2020).
13. Data Collection on Education Systems: Definitions, Explanations and Instructions. UIS, OECD, EUROSTAT. Paris, 2002. 182 p.
14. Further and Higher Education Act, 1992. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1992/13/contents> (дата звернення: 25.06.2020).
15. Gordon, P., Lawton, D. (2003). *Dictionary of British Education*. 3rd ed. London: Woburn Press.
16. Handbook. 1964-1965. University of London. Institute of Education. URL: https://digital-collections.ucl.ac.uk/webclient/StreamGate?folder_id=0&dvs=1599470344111~241&usePid1=true&usePid2=true (дата звернення: 15.07.2020).
17. Heriot-Watt University. URL: https://heriot-watt-researchpark.co.uk/?page_id=12https://i100rik.com.ua/velika-britaniya-1945-po-sogodennya/.
18. Jarratt Report 1985: Efficiency Studies in Universities. URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/jarratt1985/index.html>.
19. Miller, G.W. (1976). *Staff Development Programmes in British Universities and Polytechnics*. Paris: IIEP. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000070354/PDF/70354eng.pdf.multi>.
20. Scharpf, 1987. P. 1 05; Parkin, Sumner, 1978.
21. The Dearing Report 1997: Higher Education in the learning society. URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/dearing1997/dearing1997.html>.
22. Watson, K., et al. (1997). *Educational Dilemmas: Debate and Diversity (Volume 2: Reforms in Higher Education)*. London: Continuum International Publishing Group.
23. Webb, G. (1996). *Understanding Staff Development*. Buckingham: SRHE & Open University Press.